

YOLSUZLUKLAR İLE EKONOMİDE SERBESTLEŞME VE DEMOKRATİKLEŞME ARASINDAKİ İLİŞKİ*

Yolsuzluklar sadece ülkemizin değil, bir çok ülkenin karşı karşıya bulunduğu sorunlardan birisi. Öyle ki, rüşvet ve yolsuzluk olaylarının dünyada artması üzerine yolsuzlukları araştırmak ve ölçmek amacı için faaliyet gösteren bir uluslararası sivil toplum örgütü de kurulmuş bulunuyor. Merkezi Berlin'de bulunan Uluslararası Şeffaflık Kurumu (Transparency International) adlı örgüt 1994 yılından bu yana dünyanın çeşitli ülkelerinde yolsuzlukların ne derece yaygın olduğunu ölçmeye çalışıyor.

Uluslararası Şeffaflık Kurumu'nun Almanya'daki Göttingen Üniversitesi ile işbirliği dahilinde hazırladığı 1996 Yolsuzluk Araştırması'nın sonuçlarına göre dünyada yolsuzlukların en yaygın olduğu ülkelerin başında sırasıyla şu ülkeler yer almaktadır: Nijerya, Pakistan, Kenya, Bangladeş, Çin, Kamerun, Venezuela, Rusya, Hindistan ve Endonezya. Yolsuzlukların en az olduğu ülkeler ise sırasıyla şunlardır: Yeni Zelanda, Danimarka, İsveç, Finlandiya, Kanada, Norveç, Singapur, İsviçre, Hollanda ve Avustralya.

Türkiye araştırmada yolsuzlukların en fazla yaygın olduğu ülkeler sıralamasında 54 ülke arasında 22. sırada. En az yolsuzluk görülen ülkeler yönünden yapılan sınıflamada ise ülkemiz 33. sırada bulunuyor. Yolsuzluklar yönünden sıralamada Türkiye'ye yakın olan ülkeler ise şunlardır: İtalya, Arjantin, Bolivya, İspanya, Macaristan, Ürdün ve Yunanistan. (Bkz: Tablo-1.)

Yolsuzlukların Nedenleri...

Peki yolsuzluklar niçin bazı ülkelerde daha yaygın? Bazı ülkelerde niçin yolsuzluklar daha az? Örneğin, Yeni Zelanda, Danimarka, İsveç, Finlandiya gibi ülkelerde yolsuzluklar niçin çok az boyutlarda? Bu soruların cevaplarını araştırmaya çalışalım.

Hemen belirtelim, yolsuzlukların ortaya çıkmasının bir değil pek çok nedenleri var. Yolsuzlukların en fazla yaygın olduğu ülkeler ile en az yaygın olduğu ülkeler çeşitli kriterler açısından değerlendirildiğinde şu tespitleri yapabiliyoruz:

* Coşkun Can Aktan, "Yolsuzluklar İle Ekonomide Serbestleşme ve Demokratikleşme Arasındaki İlişki" *Başak Dergisi*, Mayıs-Haziran 1997. s.14.17.

İlk olarak yolsuzluklar ile ekonomik sistem arasında çok yakın bir ilişki sözkonusu. Yolsuzlukların en az olduğu ülkelerde piyasa ekonomisi hakim iken, yolsuzlukların fazla olduğu ülkelerde devletin ekonomiye müdahaleleri oldukça fazla. Devletin ekonomiye müdahalelerinin daha fazla olduğu ülkelerde bürokrasi ve kırtasiyecilik de doğal olarak çok yaygın bir hastalık. Bürokrasi, netice olarak rüşvet ve yolsuzluklara daha fazla fırsat yaratıyor. Bürokrasi engeline takılan vatandaşlar ister istemez rüşvet ve yolsuzlukla işlerini yapmaya çalışıyorlar. Bürokratik formalitelerin fazlalığı kamu görevlileri için de bir rüşvet piyasası ortaya çıkarıyor.

Bir diğer husus, demokratikleşme yönünden daha gerilerde bulunan ülkelerde yolsuzluklar genel olarak daha yaygın. Demokrasi ile şeffaf yönetim arasında çok yakın bir ilişki mevcut. Demokrasi özünde bir açık toplum rejimi. Bu nedenle demokratik ülkelerde yolsuzlukların ortaya çıkması ve denetimi nispeten daha kolay. Öte yandan demokratik ülkelerde kuvvetler ayrılığı ilkesi de genel olarak fonksiyonel işlerliğe sahip. Dolayısıyla, demokratik ülkelerde yargı bağımsızlığından, adalet sisteminin etkinliğinden söz etmek mümkün.

Şüphesiz, bunlar dışında rüşvet ve yolsuzluklara fırsat yaratan pek çok neden saymak mümkün. Ancak, benim kanaatim piyasa ekonomisi ve demokrasiyi kurumsallaştırmış ülkelerde demokrasi nispeten daha az boyutlarda.

Şimdi yukarıdaki görüşlerimizin gerçekten doğru olup olmadığını daha bilimsel olarak analiz etmeye çalışalım. İlk olarak , yolsuzluklar ile ekonomide serbestleşme ya da bir başka ifadeyle piyasa ekonomisi arasındaki ilişkiyi değerlendirelim. Cevaplamaya çalışacağımız sorular şunlar: Acaba yolsuzluklar, ekonomik özgürlüklerin mevcut olduğu piyasa ekonomisini uygulayan ülkelerde, ekonomik özgürlüklerin devlet müdahalesi ile sınırlandırıldığı ülkelere oranla daha mı az ?

Yolsuzluk ve Devlet Müdahalesi...

Dünyada halen devlet müdahalesinin en az olduğu ülkeler Freedom House, Fraser Institute ve Heritage Foundation adlı uluslararası sivil toplum kuruluşlarının yaptığı Ekonomik Özgürlük araştırmaları ile ölçülmeye çalışılıyor. Birbirinden bağımsız olarak gerçekleştirilen bu araştırmalar arasında yakın benzerlikler var. Bu çalışmalardan -kendi kanaatimizce en güvenilir olanı- Fraser Institute adlı kuruluşun 1996 yılında yayınladığı Dünyada Ekonomik Özgürlükler (Economic Freedom of the World) başlığını taşıyan araştırmaya göre halen dünyada devlet

müdahalesinin en az, dolayısıyla ekonomik özgürlüklerin en geniş olduğu ülkeler sırasıyla şunlar: Hong Kong, Singapur, Yeni Zelanda, ABD, İsviçre, Malezya, İngiltere, Tayland, Kanada, Japonya, Avustralya, Güney Kore, İrlanda, Hollanda ve Almanya. Türkiye bu sıralamada 103 ülke arasında 70. sırada bulunuyor. (Bkz: Tablo-2 ve Şekil-1.)

Dünyada yolsuzlukların boyutları yukarıda da belirttiğimiz gibi Uluslararası Şeffaflık Kurumu (Transparency International)'nın yaptığı bir araştırma ile ölçülüyor. Söz konusu kuruluşun 1996 Uluslararası Yolsuzluk İndeksi sıralamasında en az yolsuzluğun olduğu ülkeler sırasıyla şunlar: Yeni Zelanda, Danimarka, İsveç, Finlandiya, Kanada, Norveç, Singapur, İsviçre, Hollanda, Avustralya, İrlanda, İngiltere, Almanya, ABD, Japonya, Hong Kong, Malezya, Güney Kore.

Uluslararası Şeffaflık Kurumu ve Fraser Enstitüsü'nün araştırma sonuçlarını bir matris üzerinde gösterdiğimizde çok açık olarak ekonomik özgürlüklerin yeterli veya yüksek düzeyde olduğu ülkelerin tamamında yolsuzlukların fazla olmadığını tespit ediyoruz. Buna karşın, ekonomik özgürlüklerin yetersiz olduğu ülkelerde (yani, piyasa ekonomisine yoğun devlet müdahalelerinin olduğu ülkelerde) yolsuzlukların fazla olduğunu matristen çok açık olarak gözlemleyebiliyoruz. (Bkz: Şekil-1)

Türkiye, Fraser Enstitüsü'nün 1996 yılında yayınladığı araştırmaya göre ekonomik özgürlük indeks sıralamasında 103 ülke arasında 70. sırada ve "kısmen özgür" ülkeler kategorisinde yer alıyor. Uluslararası Şeffaflık Kurumu'nun 1996 yılında açıkladığı rapora göre yolsuzlukların en yaygın olduğu ülkeler sıralamasında 54 ülke arasında 22. sırada bulunuyor. Araştırmalar, Türkiye'de piyasa ekonomisinin henüz tüm kural ve kurumlarının işler düzeyde olmadığını ortaya koyuyor.

"Devletçi ülkelerde yolsuzluklar fazla, piyasa ekonomisi uygulayan ülkelerde ise yolsuzluklar daha azdır" hipotezini Freedom House adlı bağımsız sivil toplum kuruluşunun araştırması da doğruluyor. Freedom House'un 1996 yılında yayınlanan Dünya Ekonomik Özgürlük Araştırması (World Survey of Economic Freedom) ile Uluslararası Şeffaflık Kurumu (Transparency International)'nın yolsuzluklar üzerine yaptığı araştırma karşılaştırıldığında şu sonuçlar açık bir şekilde görülmektedir. (Bkz:Tablo-3 ve Tablo-4) Ek Tablolar.) Dünyada yolsuzlukların en az olduğu 20 ülkenin 18'inde serbest piyasa ekonomisi ileri düzeyde uygulanmaktadır.

Dünyada 54 ülke arasında yolsuzlukların en yaygın olduğu 15 ülkedeki ekonomik sistem devletçilik ağırlıklı bir modeldir. Aralarında Nijerya, Pakistan, Kenya, Bangladeş, Çin, Kamerun, Venezuela, Rusya,

Hindistan, Endonezya gibi ülkelerin bulunduğu 15 ülkenin hiçbirinde piyasa ekonomisi yeterli ölçüde uygulanmamaktadır. Filipinler, Kolombiya ve Türkiye’de orta düzeyde bir piyasa ekonomisi modeli uygulanmakta, diğer tüm ülkelerde ise piyasa ekonomisi kuralları ya sözkonusu değildir ya da çok sınırlı ölçüde mevcuttur.

Türkiye’de hala devletçilik veya “dirigisme” adı verilen ekonomik düzen geçerli. Devletin ekonomideki yeri ve ağırlığı hala önemini koruyor. Yolsuzluklar yönünden ise maalesef “temiz ülkeler” arasında değil “kirliliği” kategorisinde değerlendiriliyoruz. Ülkemiz, uluslararası çevrelerde Nijerya, Pakistan, Endonezya, İtalya, Bangladeş gibi yolsuzlukların ve devlet yönetiminde kirliliğin döndüğü ülkelere biri olarak kabul ediliyor. Doğrusu uluslararası çevrelerde yapılan bu değerlendirmelerin yalan ve iftiradan ibaret olduğunu söylemek pek gerçekçi değil. Türkiye’de son yıllarda siyasi yozlaşmaların, ahlaksızlıkların, kalitesizliklerin had safhaya ulaştığını kabul etmek zorundayız.

Yolsuzluklar ile ekonomik özgürlükler (ekonomide serbestleşme) arasındaki ilişkiyi bu şekilde özetledikten sonra, şimdi de yolsuzluklar ile siyasal özgürlükler (demokratikleşme) arasındaki ilişkiyi bir matris üzerinde analiz etmeye çalışalım.

Yolsuzluk ve Demokrasi...

Demokrasi, özünde bir Açık Toplum rejimidir. Demokratik devletlerde halkın, seçtiği temsilcilerini denetlemesine imkan verecek kurallar ve kurumlar mevcuttur. Vatandaşlar kamu yönetimi hakkında bilgi edinme haklarına sahiptirler. Yönetimin ise kamu alanı ile ilgili bilgileri gizlemesi yasaktır ve bilgi verme gibi bir ödevi vardır.

Acaba yolsuzluklar ve diğer her türlü siyasi kirlilikler demokratik rejimlerin yukarıda belirttiğimiz özelliklerinden dolayı demokrasiye sahip ülkelere daha az boyutta mıdır?

Dünyada yolsuzlukları araştıran Uluslararası Şeffaflık Kurumu (Transparency International) adlı kuruluşun 1996 Uluslararası Yolsuzluk Araştırması ile dünyada 1972 yılından bu yana siyasal özgürlükleri ölçen Freedom House adlı kuruluşun Sivil ve Siyasal Özgürlükler araştırmasını bir arada değerlendirdiğimizde şu sonuçları elde ediyoruz. (Tablo-6)

Dünyada demokratikleşme düzeyi yüksek tüm ülkelerde en az yolsuzluk sözkonusudur. Uluslararası Şeffaflık Kurumu’nun 1996 yılı araştırmasında

en az yolsuzluk sıralamasında yer alan ülkelerin başında Yeni Zelanda gelmekte, bu ülkeyi Danimarka, İsveç, Finlandiya, Kanada, ve Norveç izlemektedir. Bu ülkelerin tümünde demokratikleşme en yüksek düzeydedir. Freedom House araştırmasında siyasal özgürlüklerin daha fazla olduğu ülkeler doğal olarak daha demokratik ülke olarak kabul edilmektedir. Matrisden çok açık olarak demokratikleşme (siyasal özgürlük) indeks değeri daha yüksek olan tüm ülkelerde yolsuzluklar en az düzeydedir.

Uluslararası Şeffaflık Kurumu'nun yaptığı araştırmaya göre dünyada yolsuzlukların en fazla olduğu ülke, Nijerya'dır. Yolsuzluk sıralamasında Nijerya'yı Pakistan, Kenya, Bangladeş, Çin, Kamerun, Venezuela, Rusya, Hindistan, Endonezya, Filipinler ve Uganda izlemektedir. Türkiye bu araştırmada 22. sırada yer almaktadır. Tüm bu sayılan ülkelerde siyasal özgürlükler ya yeterli değildir, ya da temel siyasal ve sivil özgürlükler devlet tarafından ihlal edilmektedir.

Freedom House adlı kuruluşun 1996 yılı Siyasal ve Sivil Özgürlükler İndeksinde Türkiye'ye verilen puan 5 dir. Türkiye bu puanla "kısmen özgür" ülkeler kategorisinde yer almaktadır. Bir başka ifadeyle ülkemizde Freedom House adlı kuruluşun araştırmasına göre evrensel ölçülerde demokrasi mevcut değildir. Türkiye, 191 ülke arasında demokratikleşme yönünden 136. sıradadır. Bu ülkemizde demokrasinin kural ve kurumlarının yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir.

Yolsuzluklar ile demokrasi arasındaki ilişkiyi gösteren matrise baktığımızda çok açık olarak demokratikleşme düzeyi yüksek ve yolsuzlukların az olduğu ülkelerin sağ köşede toplandığını görüyoruz. Buna karşın demokratikleşme indeks puanı düşük olan ve yolsuzlukların görece olarak fazla olduğu ülkelerin ayrı bir kümede toplandığını tespit ediyoruz. (Bkz: Şekil-2)

Tablo- 1: Dünyada Yolsuzluklar Sıralaması (1996)

Sıra No	Ülke Adı	1996 İndeks Puanı*	Sıra No	Ülke Adı	1996 İndeks Puanı*
1	Yeni Zelanda	9,43	28	Yunanistan	5,01
2	Danimarka	9,33	29	Tayvan	4,98
3	İsveç	9,08	30	Ürdün	4,89
4	Finlandiya	9,05	31	Macaristan	4,86
5	Kanada	8,96	32	İspanya	4,31
6	Norveç	8,87	33	Türkiye	3,54
7	Singapur	8,80	34	İtalya	3,42
8	İsviçre	8,76	35	Arjantin	3,41
9	Hollanda	8,71	36	Bolivya	3,40
10	Avustralya	8,60	37	Tayland	3,33
11	İrlanda	8,45	38	Meksika	3,30
12	İngiltere	8,44	39	Ekvador	3,19
13	Almanya	8,27	40	Brezilya	2,96
14	İsrail	7,71	41	Mısır	2,84
15	ABD	7,66	42	Kolombiya	2,73
16	Avusturya	7,59	43	Uganda	2,71
17	Japonya	7,05	44	Filipinler	2,69
18	Hong Kong	7,01	45	Endonezya	2,65
19	Fransa	6,96	46	Hindistan	2,63
20	Belçika	6,84	47	Rusya	2,58
21	Şili	6,80	48	Venezuela	2,50
22	Portekiz	6,53	49	Kamerun	2,46
23	Güney Afrika	5,68	50	Çin	2,43
24	Polonya	5,57	51	Bangladeş	2,29
25	Çek Cumh.	5,37	52	Kenya	2,21
26	Malezya	5,32	53	Pakistan	1,00
27	Güney Kore	5,02	54	Nijerya	0,69

(*) İndeks 0 ila 10 arasında değişen puanlardan oluşmaktadır. 0 en fazla yolsuzluğu, 10 ise en az yolsuzluğu ifade etmektedir.

Not: İndeks puanı aynı olan ülkeler sıralamada da aynı konumda bulunmaktadır.

Kaynak: Transparency International, Corruption Perception Index, 1996.

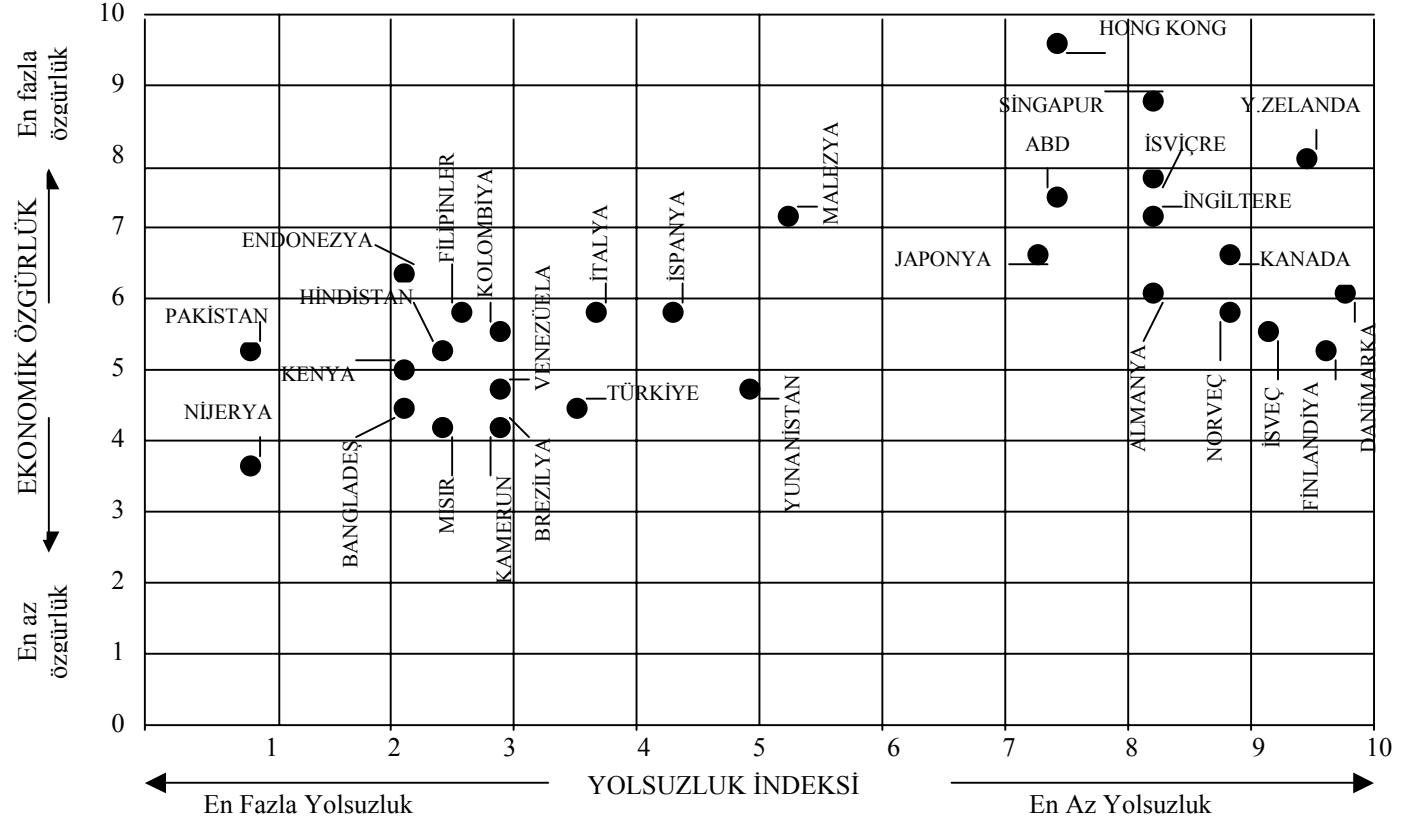
Tablo-2: Yolsuzluk ve Devlet Müdahalesi Arasındaki İlişki

Dünyada Devlet Müdahalesinin En Az Olduğu Ülkeler		Dünyada Yolsuzlukların En Az Olduğu Ülkeler	
Sıra	Ülke Adı	Sıra	Ülke Adı
1	Hong Kong (9.2)	1	Yeni Zelanda (9.43)
2	Singapur (8.2)	2	Danimarka (9.43)
3	Yeni Zelanda (8.1)	3	İsveç (9.08)
4	ABD (7.6)	4	Finlandiya (9.05)
5	İsviçre (7.5)	5	Kanada (8.96)
6	Malezya (7.0)	6	Norveç (8.87)
7	İngiltere (7.0)	7	Singapur (8.80)
8	Tayland (7.0)	8	İsviçre (8.76)
9	Kanada (6.9)	9	Hollanda (8.71)
10	Japonya (6.9)	10	Avustralya (8.60)
11	Avustralya (6.8)	11	İrlanda (8.45)
12	Güney Kore (6.7)	12	İngiltere (8.44)
13	İrlanda (6.7)	13	Almanya (8.27)
18	Hollanda (6.4)	15	ABD (7.66)
19	Almanya (6.4)	17	Japonya (7.05)
20	Türkiye (4.2)	18	Hong Kong (7.01)
		26	Malezya (5.32)
		27	Güney Kore (5.02)
		33	Türkiye (3.54)

Not: Tabloda parantez içindeki rakamlar indeks puanlarını göstermektedir.

Kaynak: Dünyada devlet müdahalesinin en az olduğu ülkeler Fraser Enstitüsü'nün geliştirdiği bir indeksle ölçülmektedir. Bkz. Fraser Institute, Economic Freedom of the World, 1975-1995 (James Gwartney, Robert Lowson ve Walter Block, Vancouver: 1996). Dünyada yolsuzlukların boyutları her yıl Transparency International adlı bir kuruluş tarafından ölçülmektedir. İndekste 0 en fazla yolsuzluğu, 10 ise en az yolsuzluğu ifade etmektedir. Bkz. Transparency International, 1996 Corruption Perceptions Index.

Şekil –1: Yolsuzluk ve Ekonomik Özgürlük Arasındaki İlişki

Tablo-3 : Yolsuzluk ve Piyasa Ekonomisi Arasındaki İlişki

Dünyada Yolsuzlukların En Az Olduğu 20 Ülke	Piyasa Ekonomisi Düzeyi (Liberalleşme Düzeyi)		
	Yüksek (13-16)	Orta (10-12)	Düşük (0-9)
1 Yeni Zelanda	16		
2 Danimarka	16		
3 İsveç	16		
4 Finlandiya	14		
5 Kanada	15		
6 Norveç	15		
7 Singapur		12	
8 İsviçre	14		
9 Hollanda	16		
10 Avustralya	14		
11 İrlanda	15		
12 İngiltere	16		
13 Almanya	15		
14 İsrail		12	
15 ABD	16		
16 Avusturya	15		
17 Japonya	13		
18 Hong Kong*			
19 Fransa	15		
20 Belçika	15		

Not: Piyasa ekonomisi düzeyi, ekonomik özgürlük indeksi ile ölçülmektedir. İndeks değerleri 0 ila 16 arasında değişmektedir.

(*) Hong Kong, Freedom House'ın sözkonusu araştırmasında yer almamaktadır. Ancak, bu ülke Fraser Institute adlı kuruluşun ekonomik özgürlük indeksinde dünyada piyasa ekonomisini en ileri düzeyde uygulayan ülkeler sıralamasında 103 ülke arasında birinci sıradadır. Heritage Foundation adlı kuruluşun araştırmasında da Hong Kong piyasa ekonomisini dünyada en ileri düzeyde uygulayan ülkeler sıralamasında birinci sırada yer almaktadır.

Kaynak: Yolsuzluklar ile ilgili sıralama Transparency International adlı kuruluşun 1996 yolsuzluk indeksine dayalıdır. Piyasa ekonomisinin oluşma ve kurumsallaşma düzeyi ile ilgili indeks puanları ise Freedom House adlı kuruluşun 1995-1996 Ekonomik Özgürlük Araştırması'ndan alınmıştır.

Tablo-4: Yolsuzluk ve Piyasa Ekonomisi Arasındaki İlişki

Dünyada Yolsuzlukların En Fazla Olduğu 15 Ülke	Piyasa Ekonomisi Düzeyi (Liberalleşme Düzeyi)		
	Yüksek (13-16)	Orta (10-12)	Düşük (0-9)
1 Nijerya			4
2 Pakistan			7
3 Kenya			8
4 Bangladeş			6
5 Çin			2
6 Kamerun*			
7 Venezüela			7
8 Rusya			7
9 Hindistan			8
10 Endonezya			6
11 Filipinler		10	
12 Uganda*			
13 Kolombiya		12	
14 Mısır			7
15 Brezilya			7
22 Türkiye		11	

Not: Piyasa ekonomisi düzeyi, ekonomik özgürlük indeksi ile ölçülmektedir. İndeks değerleri 0 ile 16 arasında değişmektedir.

(*) Kamerun ve Uganda, Freedom House araştırmasında yer almamıştır. Fraser Institute adlı kuruluşun ekonomik özgürlük araştırmasında her iki ülke, dünyada piyasa ekonomisini orta düzeyde uygulayan ülkeler olarak sınıflandırılmıştır.

Kaynak: Transparency International, 1996 Corruption Index ve Freedom House, The World Survey of Economic Freedom, 1995-1996 araştırmalarından yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Tablo-5: Yolsuzluk ve Demokrasi Arasındaki İlişki

Dünyada Yolsuzlukların En Fazla Olduğu 15 Ülke	Demokratikleşme Düzeyi		
	Yüksek (13-16)	Orta (10-12)	Düşük (0-9)
1 Nijerya			7,0
2 Pakistan		4,0	
3 Kenya			6,5
4 Bangladeş		3,5	
5 Çin			7,0
6 Kamerun			6,0
7 Venezüela		3,0	
8 Rusya		3,5	
9 Hindistan		4,0	
10 Endonezya			6,5
11 Filipinler		3,0	
12 Uganda		4,5	
13 Kolombiya		4,0	
14 Mısır			6,0
15 Brezilya		3,0	
22 Türkiye		5,0	

Not: Demokratikleşme düzeyi, siyasal özgürlük indeksi ile ölçülmektedir. İndeks değerleri 0 ile 7 arasında değişmektedir.

Kaynak: Transparency International, 1996 Corruption Index ve Freedom House, Freedom in the World 1995-1996 araştırmalardan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Tablo-6: Yolsuzluk ve Demokrasi Arasındaki İlişki

Dünyada Yolsuzlukların En Az Olduğu 20 Ülke	Demokratikleşme Düzeyi		
	Yüksek (13-16)	Orta (10-12)	Düşük (0-9)
1 Yeni Zelanda	1,0		
2 Danimarka	1,0		
3 İsveç	1,0		
4 Finlandiya	1,0		
5 Kanada	1,0		
6 Norveç	1,0		
7 Singapur		4,5	
8 İsviçre	1,0		
9 Hollanda	1,0		
10 Avustralya	1,0		
11 İrlanda	1,0		
12 İngiltere	1,0		
13 Almanya	1,5		
14 İsrail	2,0	12	
15 ABD	1,0		
16 Avusturya	1,0		
17 Japonya	1,5		
18 Hong Kong		3,0	
19 Fransa	1,5		
20 Belçika	1,0		

Not: Demokratikleşme düzeyi, siyasal özgürlük indeksi ile ölçülmektedir. İndeks değerleri 0 ila 7 arasında değişmektedir.

Kaynak: Transparency International, 1996 Corruption Index ve Freedom House, Freedom in the World, 1995-1996 adlı araştırmalardan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Şekil-2: Yolsuzluk ve Demokrasi Arasındaki İlişki

